

RICHARD MESSER, „PŘICESTOVALÁ OSOBNOST“. K JEDNÉ HABILITAČNÍ ZÁPLETCE

MICHAL TOPOR

RICHARD MESSER, OUTSIDER: ON THE VICISSITUDES OF ONE HABILITATION PROCESS

In 1923, Richard (Meszleny-)Messer, a Germanist who lived in Bratislava, tried to habilitate at the Czech Faculty of Philosophy of the Charles University on the basis of a Czech-written study on R. M. Rilke and a lecture on epic Mariology in German poetry from the Middle Ages until the present. Despite the support of many colleagues (especially A. Novák, A. Kraus, and O. Fischer), the habilitation process was after several months stopped. This contribution presents an outline of the main factors and stages of this ultimately failed process, as far as one can discern them from textual evidence, with the aim of uncovering the background of the events.

Keywords: Faculty of Philosophy of the Charles University – German studies – habilitation – Richard Messer

DOI: 10.14712/23365730.2019.16

„[...] *jestli pan Messer bude potvrzen, nebo ne – to mně je úplně lhostejné. Tobě snad ne, uznávám, ale přec, zaplní-li to půl stránky Tvého stručného dopisu – nic mi to nepovídá, nebo snad až příliš mnoho [...]*“.¹

„*U nás není nic nového. Jen lift nejezdí a večer se už v ústředním topení netopí. A náš redaktor Laufer má dceru. Prof. Křepinský ještě neumřel. A zase brzy něco pošlete.*“²

Max Křepinský zasahuje

Následující skica bilancuje a inscenuje textové stopy krachu jednoho habilitačního pokusu. Nejde však přitom jen o sondu biograficko-případovou: re/konstruovaná individuální kauza umožňuje rozehrát určité aspekty obecnějšího dobového dosahu.

V půli června 1922 požádal Richard Meszleny-Messer³ „*slavný profesorský sbor fakulty filozofické Karlovy univerzity*“, „*aby byl pověřen úkolem lektora pro německý jazyk*“

¹ Literární archiv Památníku národního písemnictví (dále LA PNP), fond Otokar Fischer, korespondence přijatá, Blažena Fischerová Otokaru Fischerovi, 28. 10. 1923.

² LA PNP, fond Arne Laurin, A. Laurin Vincenci Lesnému, 10. 4. 1928.

³ Narodil se roku 1881 v Pančevu jako Richard Messer do německé židovské rodiny právníka Filipa Messera; maturoval v Novim Sadu. Od podzimu 1903 studoval filologii na univerzitě v Budapešti (někdy v té době si osvojil jméno Meszleny), semestr 1905/1906 strávil v Grenoblu, jaro/léto 1906 v Heidelbergu. Budapešťská studia zakončil v roce 1908 maďarskojazyčnou prací věnovanou poezii Heinricha Wilhelma von Gerstenberg.

na pražské české univerzitě.⁴ V krátkém dobrozdání, jež k žádosti připojili germanisté Arnošt Kraus a Josef Janko, byl uchazeč traktován jako „chvalně známý literární historik“, který je pro úkol lektora výborně kvalifikován, v podobném směru se nesl také Messerův životopis, který pro návrh na ustanovení sepsal A. Kraus. Takto vybavené žádosti adresované nakonec ministerstvu školství a národní osvěty bylo vyhověno: počínaje podzimem 1922 se Meszleny-Messer ujal vedle Otokara Fischera na pražské české filozofické fakultě „řízení jazykového kurzu německého pro začátečníky“.⁵

Počátkem března 1923 Messer (maďarské části jména se mezitím vzdal) inicioval řízení, v jehož rámci se ucházel o docenturu na pražské české filozofické fakultě.⁶ Několik týdnů nato se poprvé představil jako českojazyčný autor;⁷ výsledné znění monografie *Moderní pražský mystik Rainer Maria Rilke* přitom lze sotva připsat jen jemu – sám na to ostatně upozornil úvodním poděkováním Růženě Vackové a Renému Wellkovi, kteří „pomáhali při jazykové úpravě této knihy“.⁸ Pasáž o Rilkeovi se Messer chystal vetknout i do kandidátské přednášky, již vymezil tématem „epické mariologie německého básnictví od středověku až do přítomné doby“.⁹ Průběh habilitačního řízení byl nicméně v polovině května¹⁰

V letech 1909–1910 žil v Bernu, v roce 1912 se usadil v Ženevě, obhájil tu habilitační práci (*Wilhelm Meister theatralische Sendung*) a vyučoval na zdejší univerzitě. Do Budapešti se vrátil se začátkem války. V předválečných i válečných časopisecky publikovaných státech se zabýval především aspekty a proměnami velkých epických žánrů, pohybuje se v rozmezí jdoucím od Schillera či Goetha ke Carlu Spittelerovi: teprve na konci roku 1918 se dočkala vydání Meszlenyho studie *Karl Spitteler und das neudeutsche Epos*. Během války se usadil v Poszony (pozdější Bratislavě), vyučoval na zdejší obchodní akademii, po válce byl tajemníkem místního Uměleckého spolku (Kunstverein), v roce 1920 řídil časopis *Das Riff*, v němž vedle prací německých a maďarských literátů otiskoval také Pickovy překlady z české literatury. Po zániku listu byl zaměstnán v bance, zanedlouho našel místo v profesorském sboru maďarskojazyčné pobočky Československé státní obchodní akademie, v průběhu roku 1921 se však domohl delší dovolené, pobýval v Praze a snažil se zlepšit svou češtinu – v této době se utvářel Messerův přátelský vztah s Otokarem Fischerem (srov. dopisy R. Messera Fischerovi, LA PNP, f. O. Fischer) a vznikl patrně nejen plán lektorského angažmá na pražské české filozofické fakultě, nýbrž i projekt habilitační (srov. zde dále citovaný dopis A. Novákovi z 22. 5. 1923).

⁴ Archiv Univerzity Karlovy (dále AUK), fond Filozofická fakulta UK 1882–1966 (1970) /dále f. FF UK/, kart. 41, i. č. 484, Richard Messer, Návrh na ustanovení dra R. Meszleny-Messera lektorem jazyka německého, 14. 6. 1922.

⁵ AUK, f. FF UK, kart. 41, i. č. 484, R. Messer, Návrh, aby jazykový kurs německý pro začátečníky převzal lektor Dr. Meszleny (opis), 20. 10. 1922, podepsání Josef Janko a Arnošt Kraus. Meszleny-Messer vedl v zimním semestru 1922/1923 dva kurzy, jeden v semináři ve Veleslavínově ulici, jeden na právnické fakultě, a O. Fischer si ponechal jeden konverzační kurz pro pokročilé. Toto obsazení bylo patrně poněkud překotné – v Seznamu přednášek pro zimní běh 1922/23 ještě Meszleny-Messer nefiguroval.

⁶ Srov.: „[...] v těchto dnech zadal jsem svoji habilitační žádost v úplném srozumění s pp. prof. Janko, Krausem a Fischerem a přeju si, aby její cesta byla co nejjšťastnější. Nechtěl jsem zneužití [sic] Vaší laskavé [sic] nabídnuté pomoci, totiž prohlídky mé habilitační práce v rukopise, dovolím si však poslati Vám první kartáčovní otisk, ježž, doufám, budu mít v 8–10 dnech. Samozřejmě [sic] velmi bych Vám byl povděčen za důkladnou prohlídku [...]“ (LA PNP, f. A. Novák, dopis Richarda Meszleny-Messera Arne Novákovi, Praha, Královské Vinohrady, 2. 3. 1923).

⁷ Srov.: „[...] zasílám Vám výtitk své, právě vyšlé knihy. Milerád byl bych v ni [sic] vyjádřil veřejně svou vděčnost [sic] tak pro laskavé prohlédnutí kartáčových otisků jak [sic] vůbec pro všestrannou podporu, které se již těším [sic] několik let.“ (LA PNP, f. A. Novák, dopis Richarda Messera Arne Novákovi, Praha, Královské Vinohrady, 26. 4. 1923).

⁸ Richard MESSER, *Moderní pražský mystik Rainer Maria Rilke*, Praha, Bedřich Kočí 1923, s. [III].

⁹ AUK, f. FF UK, kart. 3, i. č. 42, Protokol o schůzi profesorského sboru filozofické fakulty Karlovy university konané ve čtvrtek dne 26. dubna 1923; srov. Richard MESSER, *Epická mariologie německého básnictví v středním a novém věku*, Časopis pro moderní filologii a literatury 10, 1923/1924, č. 2, březen 1924, s. 122–132, č. 3/4, červen 1924, s. 224–232.

¹⁰ Do začátku května 1923 germanista Jan Ferdinand Ježek, toho času jako soukromý docent přednášející na české filozofické fakultě (v ZS 1921/1922 na téma „studie a podobizny z doby poetického realismu“, v LS

na jedné ze schůzí fakultního profesorského sboru zkomplikován námitkami formulovanými romanistou Maxem Křepinským.¹¹ Messer o tom několik dní nato informoval Arneho Nováka: „Zdejší fakulta se již dříve usnesla habilitovati mne dne 17. t. m. bez kolokvia jen na podkladě jednoduché přednášky. Tento návrh byl bez námitek přijat. Nato byla proti mně vyvolána neslýchaná kampaň. Profesor Křepinský dosáhl zrušení rozhodnutí a má věc byla nyní přikázána rozmmnožené komisi, v níž mimo dosavadních pánů prof. Krause, Janka a Fischera zasedají také pp. Zubatý, Křepinský a Šusta. Ta má nyní navrhnouti, má-li býti o mé věci jednáno dále v zimním semestru, či zda má býti už nyní zastavena. Obžaloba prof. Křepinského nepřinesla proti mně při ‚nejlepší‘ vůli nic jiného než doklady z knihy o Spitelerovi, z níž má býti zřejmo, že jsem přespříliš ‚deutsch‘, než abych mohl býti připuštěn na československou univerzitu.

Věc se má nyní takto: tři páni z původní komise mi zůstanou nakloněni; p. prof. Šusta je, jak známo, přístupen intervenci prof. Heidlera; na prof. Křepinského vůbec nemyslím, ten je – bůh ví, proč vlastně – mým zapřisáhlým nepřítelem; zbývá tudíž nade vše důležitý hlas prof. Zubatého, a tu si dovoluji otázku, zda byste mohl přímo či nepřímo zastupovati mou věc u prof. Zubatého? Kdybyste tak učinil, zvítězil bych jistotně v těžké věci, za níž jsem šel věren svým směrnicím a již po půldruhého roku obětuji a dávám vše, co je v mé moci. [...]

Dovalte mi, milý pane profesore, abych pomijeje úplně vlastní těžký osud řekl Vám jen tolik: Kdybych já jakožto vydavatel ‚Riffu‘ [vycházel v Bratislavě od února do září 1920, M. T.], jakožto sledovatel zásady, že i Němec nebo Maďar může a musí býti dobrým československým republikánem, a že to není nijakou zradou na jeho vlastní národnosti, naopak, kdybych já právě v této věci měl utrpěti zahanbující ponížení, ukazovalo by se na mne po celém Slovensku prstem a řeklo by se: tak se stane každému z menšiny, kdo se připojí k československému státnímu pojetí [...].¹²

Přetavit Messerovo „bůh ví, proč“, směřující do osobní roviny, v nějakou určitější dešifraci důvodů, není snadné, stejně jako nelze – pokud vím – disponovat žádným podrobným

1922 a ZS 1922/1923 o německé literatuře „v období realismu naturalistického“, v LS 1923 měl přednášet na téma „aktivism“ /srov. *Seznamy přednášek, které se budou konati na Universitě Karlově v Praze...*, podle let a semestrů/, avšak koncem února čtení odvolal), datoval předmluvu ke své knize *Bratři a demokraté. Několik studií o německé literatuře s hlediska humanity a demokracie* (Praha, vl. n.). Vzhledem k pozdějším okolnostem stojí za zmínku, že tu Ježek – patrně v souvislosti s několika řádky, jež sám věnoval Rilkovu zjevu – v soupisu literatury uvedl i Messerovu českou monografii (s. 158; tak i ve 2. vyd. práce – nadepsané tentokrát *My a Němci. Německá otázka ve světle německé literatury*, Praha, vl. n. 1923, předmluva z prosince t. r.).

¹¹ „Návrh prof. Křepinského, aby bylo revotováno usnesení profesorského sboru z 26. dubna 1923 ve věci habilitace Dra R. Messera přijat jednomyslně. Prozkoumání ostatních návrhů, které učinil prof. Křepinský stran téže habilitace, svěřeno dosavadní habilitační komisi, rozšířené o profesory Křepinského, Šustu a Zubatého.“ (AUK, f. FF UK, kart. 3, i. č. 42, Protokol o schůzi... konané 17. května 1923). – Max Křepinský (nar. 1875 v Turnově) se na pražské české filozofické fakultě habilitoval již v roce 1908 – „pro obor jazyka a literatury francouzské se zvláštním zřetelem k době staré“ (AUK, f. FF UK, kart. 35, i. č. 424, Maxmilián Křepinský, spisy související s odchodem Jana Urbana Jarníka z funkce a jmenováním Křepinského provizorním vedoucím romanistického semináře FF UK, 17. 1. 1908 a 22. 10. 1908); v září 1919 byl jmenován řádným profesorem (tamtéž, žádost M. Křepinského o poskytnutí výhod, 13. 11. 1922). V souvislosti s Křepinského vystoupením proti Messerovi nabude příznačného osvětlení hold, jímž se ke Křepinskému obrátil v říjnu 1945 orientalista a toho času děkan filozofické fakulty Jan Rypka: „Vždy jsem si Vás hluboce vážil. Připoutalo mne Vaše vřelé vlastenecké cítění a Vaše nezištnost. [...] Svou přímocarost a ryzost jste osvědčil nescíslněkrát, vždy mužně vystoupiv všude, kde jste nesouhlasil, varuje s moudrým rozhledem sbor profesorský před důsledky.“ (AUK, f. FF UK, kart. 35, i. č. 424, dopis J. Rypky M. Křepinskému, 8. 10. 1945).

¹² LA PNP, f. A. Novák, dopis Richarda Messera Arne Novákovi, Praha, 22. 5. 1923.

záznamem Křepinského květnového vystoupení ani jeho dalších (třebas i soukromých) vyjádření v tom směru. Křepinský se tak v kauze vznáší jako klíčový, avšak obtížně ucho- pitelný aktér.

Šetření

V dopise Novákovi Messer konstatoval, že Křepinský poukázal k jeho spittelerovským pracím dovršeným v knize *Karl Spitteler und das neudeutsche Epos* a vyvodil z nich tezi o nekompatibilitě jeho německví s rámcem či ideálem „československé univerzity“. V další rekonstrukci Křepinského argumentace lze postoupit prostřednictvím komentářů, jimiž se k ní nedlouho poté – patrně s výhledem k další, letní schůzi profesorského sboru – vyslovili Arnošt Kraus a Otokar Fischer, do značné míry překrývavě, téměř totožně (kooperace je zjevná).¹³ Výhrady, jimiž Křepinský podepřel návrh o revotaci Messerova habilitačního řízení, Kraus shrnul do čtyř tezí:

- „1. Dr Messer je Němec a Němec nemůže být učitelem na české univerzitě;
2. Dr Messer neumí česky a není přípustno, aby na české univerzitě přednášel jiným jazykem než československým;
3. Dr Messer je smýšlení protistátního;
4. Dr Messer svou povahou nehodí se na učitele univerzitního [...]“

V rozkladu k jednotlivým bodům Kraus vyznačil trojici spittelerovských pasáží, jež tedy Křepinský pravděpodobně předložil jako doklady pro třetí z tezí, a sice: 1) Messerovu „teorii, že epos žádá pohybu mas pod oligarchickými vůdci“, a rozeznání „takového pohybu, obdobného tažení Achaiů nebo Nibelungů, ve velké mobilizaci německé“; 2) snahu „omluvit [Spitteler] před německými čtenáři poukazem na vlivy, pod kterými psal mladý básník, tj. na protiněmeckou tendenci švýcarských novin“; 3) to, že Messer v předmluvě ke knize *Karl Spitteler und das neudeutsche Epos* jen krátce odbyl Spittelerovu válečnou protipruskou kontroverzi. Messerovu morální labilitu Křepinský ilustroval – dle slov Krausových – jednak lehkostí, s níž se „vzdává jména v literatuře známého“, jednak srovnáním: vždyť vojenské úřady zamítly Messerovu žádost, aby „byl převzat jako důstojník do čs. vojska [...]“.¹⁴ Způsob, jímž se Kraus posléze vyrovná s Křepinského tezemi (aby tuto operaci nechal vyústit v konstatování: „Příčin věcných proti němu není a politické úvahy, mají-li mít místo, mluví pro něho“), lze sledovat v první z příloh (*Apendix*), faktem květnových dní byla náhlá trhlina v cestě, již Messer podáním habilitační žádosti nastoupil.

Fischer se ve svém expozé – v pasáži o „kandidátově způsobilosti vědecké“ – dotkl mj. rozporného přijetí jeho starších prací a podezřelého mlčení německé odborné obce nad výkonem skutečně stěžejním, totiž monografií o Spittelerovi. Co se týče „knihy o Rilku“, připustil, že „k úplnému zvládnutí těchto otázek byla by záhodna důvěrnější znalost českého prostředí“, přesto monografii představil jako chvályhodný projev, odpovídající ostatně ideji „vykládání německé literatury v Čechách [...] ve spojitosti se slavistickými problémy“, respektive „požadavku, který právě v poslední době byl z české strany formulován, např.“

¹³ LA PNP, f. O. Fischer, cizí rukopisy, fasc. Messer – Křepinský. Doklady k univerzitní záležitosti, Vyjádření prof. Arnošta Krause a Otokara Fischera, květen 1923.

¹⁴ Tamtéž.

p. prof. F. X. Šaldou, o nutnosti celkového pohledu na německou literaturu u nás a její jakési československé podbarvení“. V dalším odstavci Fischer zdůraznil Messerův „volný a bystrý rozhled, jeho erudici i školenost a podnětuplnou schopnost kombinační“, ačli doprovázené „sklony a manýry [...] k duchaplnickému esejismu a vágnímu stanovování vztahů mezi uměleckými jevy“. Vyzdvihl kandidátův „mysl pro detail“, byť se „uplatňuje na úkor celkové kompozice díla“, zmínil „jeho náchylnost k nadsázkám a [...] příliš odvážné kombinace na poli látkoslovném“ – „kteréžto výtky a výhrady ovšem“, konstatoval, „nezeslabují úhrnného soudu o jeho plné vědecké kvalifikovanosti a spisovatelské zdatnosti“.

Návazně se Fischer věnoval „otázce národní“. Konstatoval: „*Mateřština dr. Messera je německá*“, což však – upozornil – bylo od počátku zřejmé, připomněl komentář Jaroslava Bidla k jarnímu referátu přidruženému k habilitačnímu návrhu, že „*běží o případ analogický se zastoupením germanistiky na univerzitách polských*“. Následně Messerův případ změřil poukazem k základnímu právnímu (sebe)vymezení mladého státu:

„*K dodatečným principiálním námitkám, že podle zásady, do české školy patří český učitel nelze na naší fakultě habilitovati Nečecha, podotýkáme, že univerzitní posluchač není dítě, umí rozeznávati vědeckou a didaktickou schopnost učitelovu od jeho smýšlení politického a sociálního, a tak různost národního původu a smýšlení ani neotřese jeho národním vědomím, ani mu nezabrání přijímati poučení. Zásadně vylučovati Němce z učitelství na univerzitách Karlově, Masarykově, Komenského odporuje ústavní listině republiky, jejíž státní občané jsou si před zákonem rovni nehledíc k tomu, jaké jsou rasy, jazyka nebo náboženství, a jež výslovně uvádí, že rozdíl v jazyku není státním občanům na závalu, pokud jde o přístup k úřadům a k hodnostem [...]*“.

Jmenoval řadu příkladů cizojazyčných, ba německojazyčných odborníků působících na univerzitách v prostředí převážně slovanském – mj. i Spiridiona Wukadinoviče, který „*nedávno byl na krakovskou univerzitu povolán za germanistu*“: „*Němec, jenž se zabýval též slovanskými literaturami a byl znám svými slovanskými sympatiemi*“. Pokračuje: „*Také na naší univerzitě učí řada Nečechů a nebylo by správné dělit je na rozeznávati příslušníky národů spřátelených a jiných, ježto to by znamenalo zasahování měřítek měnící se politiky do věcí univerzitních*.“ Fischer uznal, že Messer dosud česky příliš neumí, důvěřoval však kandidátově pili v tom směru a žádal, aby „po krátkou přechodnou dobu“ mohl Messer přednášet německy: „*vždyť jde o německou literaturu a na Karlově univerzitě přednáší se nejen česky, nýbrž – nehledě k cvičení lektorů – i latinsky, ruský, francouzsky, italsky. Přímé vyloučení německého jazyka bylo požadavkem Němců a platilo pro, c. k. univerzitu Karlo-Ferdinandovu s přednáškovou řečí českou*“. Univerzitě Karlově však zákon ze dne 19. února 1920 [...] vrátil všechna práva starobylého učení Karlova, jehož jest pokračovatelkou: *smí tedy rozhodnout i o výjimečném využívání kteréhokoli jazyka, neboť není již zákona, který by to zakazoval*.“

Od zřetelů odborných a státoprávních – otázek vnitřních univerzitních pravidel, ale také místa německé menšiny v budované republice – se Fischer přesunul k (ostatně souvisejícímu) tématu „*loajálnosti dr. Messera k českému státu a jeho stanoviska k němectví*“. Nabádal k rozlišení „*projevů z doby před převratem, kdy [Messer, resp. toho času Meszleny] smýšlel a vyjadřoval se v duchu rakouském a neměl k našemu národu žádných vztahů*“¹⁵

¹⁵ Počátkem června Fischer – pravděpodobně s výhledem k letní schůzi profesorského sboru – prošel Křepinského námitky nanovo, viz také: „[...] Dr. M., vychováván v Maďarsku, vzděláván v Německu a Francii,

a oproti tomu „*projevů z doby pozdější*“. Komentář ke třem pasážím Meszlenyho spittele-rovských textů de facto opakoval Krausovo vysvětlení; Meszlenyho popřevratový postoj Fischer symbolizoval měsíčníkem *Das Riff*, jímž se prý kandidát „*ostře odlišil od smýšlení bratislavských Němců a jímž si znesnadnil, snad znemožnil vědeckou kariéru v kruzích německých*“.¹⁶ Fischer časopis vyzdvihl jako projev úsilí o „*kulturní sblížení všech národů obývajících naši republiku, především o dorozumění mezi Slovaný a Němci*“: lišil se „*od propagačních časopisů vydávaných naší vládou leda tím, že [nebral]*¹⁷ *státní podpory. [Nebylo] tu čísla bez překladu z češtiny či slovenštiny [...]*“.

Messerovo „politické stanovisko“ poté ještě Fischer ilustroval zmínkou o jeho „spolu-práci“ s „tiskovým odborem ministerského prezidia, Českou kanceláří tiskovou, redakcí *Prager Presse* a jinými úředními institucemi“, „chování občanské“ poukazem k „dopisu bratislavského policejního ředitele Slavička“, na něhož se prý „obrátil pan profesor Vysoký o informaci [...]“: uvedl Slavičkova slova o Messerovi jako „*občanu vůči našemu státu nejenom loajálním, ale i přímo patriotickým [...]*“ „*V předtuše, že toto sdělení bude vzato plně v úvahu*“, psal v citovaném dopise Slaviček, „*dovoluji si skončit dopis podotknutím, že nepříznivé posouzení věci dr. Messera mělo by v zápětí úsudek zdejší německé i maďarské strany, již je vyličená činnost dr. Messera ve prospěch našeho státu také dobře známa, vyznívající v ten smysl, že tak to dopadne s člověkem, který hlásal veřejně, že Němec může být dobrým patriotem československým*“.¹⁸

Stejně jako Kraus se Fischer vyslovil i k námitkám směřujícím proti kandidátově povaze. Jeho reflexe přítom nebyla zdaleka apologetická. „*Referát habilitační komise netažil se tím*“, konstatoval Fischer, „*že u dr. Messera je vyvinutá jistá schopnost akomodační, která svou horlivostí nepůsobí dojmem nejpříznivějším*“. Odmítl však argument jmenný: „*Při dvojí změně jména dlužno ovšem uvážiti, že se Messer na Meszleny překřtil v mladých letech spolu se svým otcem, který as jednal pod nátlakem v Uhrách obvyklým, a že se nyní tohoto jména, k němuž nemá pietních závazků, opět zbavil [...]*“. V závěrečném shrnutí Fischer Messera definoval jako „*Němce, jenž se plně hlásí k našemu státu a usiluje o syntézu nazírání svého s kulturním prostředím slovanským*“.

„*O něm neplatí, co tak často bývá vytýkáno Němcům: že se nezměnili, že se válečnými a poválečnými událostmi nepoučili, že nepočítají s novou skutečností slovanských států a s nutností smírné kulturní spolupráce. Dr. M. je Němec, jenž se staví do služeb našeho státu; jenž ochotu spolupráce a nové orientace způsobem až manifestačním projevuje*

působě ve Švýcarsku, nepřicházel ve styk s myšlenkami slovanskými, před válkou ani za války nezabýval se politikou a nadějami českými, nezapíral jako rodilý Němec svého německého smýšlení, jehož ovšem neprojevoval šovinisticky, byl loajální příslušník monarchie a její armády a na několika místech své knihy o Spittelerovi, jež pan profesor Křepinský cituje, dává projevu svému německému vlastenectví, a to obvyklým, řekl bych konvenčně rétorickým způsobem jako většina německých učenců za války; popud byl mu k tomu dán zvláště předmětem jeho práce, s jehož dohodovým stanoviskem se neidentifikuje [...]“ (LA PNP, f. O. Fischer, cizí rukopisy, fasc. Messer – Křepinský. Doklady k univerzitní záležitosti, Odpověď O. Fischera na návrh, 2. 6. 1923).

¹⁶ Srov. znovu paralelní místo z Fischerova červnového textu: „Pro neúčast německého čtenářstva byl německý tento časopis odsouzen k zániknutí, politický pak či kulturně politický ráz časopisu *Das Riff* byl (podle soukromých informací) jednou z příčin, proč Dr. M. nemohl počítati s možností habilitace na německé univerzitě pražské“ (tamtéž).

¹⁷ Fischer z nějakého důvodu vyznačená slovesa drží v přítomnosti.

¹⁸ LA PNP, f. O. Fischer, cizí rukopisy, fasc. Messer – Křepinský. Doklady k univerzitní záležitosti, vyjádření O. Fischera, květen 1923.

a tím si znesnadňuje možnost součinnosti se svými krajany Němci; jež se hlásí k programu národní snášenlivosti; k myšlenkám herderovského němectví, jež se snaží uplatňovati též svým bádáním odborným. Neběží o to, aby byl Němec poskytnutím veniae legendi za své přátelské smýšlení odměněn: otázka odmítnout – neodmítnout znamená naopak, má-li náležitě kvalifikovaný kandidát býti vytrestán za to, že se odhodlal býti Němcem jiným než většina jeho rodáků, má-li býti kárán za to, že se k našemu státu chová tak, jak si přejeme, aby se Němci chovali.“¹⁹

Koncem května 1923 Novák Messerovi odpověděl na citovaný dopis, bojovně naladěm. „Milý příteli, byl jsem týden ve Vídni a dostávám teprve nyní Váš dopis. Jsem docela na Vaší straně a pokládám nové šovinistické stanovisko některých pánů pražské filozofické fakulty za úplně zvrácené. Chci Vám rozhodně pomoci, a to nejen u prof. Zubatého, na nějž se přímo obrátím, ale pokusím se působiti i na prof. Křepinského, a to prostřednictvím našeho společného přítele. Učinil bych kroky ihned, ale Vy sám píšete, že musíte podati nejprve o věci podrobné informace ústní. Jen nebude-li tento odklad Vám darmo škoditi? Musíme tedy o věci spolu promluvit. [...] Pomoci Vám tentokrát pokládám za svou povinnost a za přirozený důsledek všech svých dosavadních kroků. Ostatně jsem v duchu počítal s tím, že se podobné nesnáze naskytanou, a dávno jsem jejich domnělé důvody v duchu úplně odzbrojil. Nebyl bych mužem, kdybych soud svůj neřekl také otevřeně činitelům o věci rozhodujícím.“²⁰

V polovině června byla sice „lektoru Dr Messerovi“ při zasedání profesorského sboru schválena „remunerace za německé kurzy“, otázka jeho habilitace však zůstala mimo (zaznamenanou) rozpravu.²¹ Přesto patrně v prostředí fakulty rezonovala: Kraus den po zasedání psal Novákovi: „Setkáváme se zde s mnohou nedůvěrou a zaujatostí ve snaze o získání dra Messera pro univerzitu. Nerozumím tomu, protože nechci rozuměti příliš dobře. Prozatím se věc protáhne přes prázdniny a bojím se, abychom, propadneme-li přes všechno, nedali jistým kruhům bratislavským příčinu ke – Geronovu smíchu.“²²

Ježek za scénou

Dne 24. července psal pak Kraus Fischerovi: „Drahý příteli, posílám Vám k nahlédnutí korespondenci, která vznikla tím, že mi p. Ježek poslal svou knihu s doprovodem, na nějž jsem zdvořile odpověděl. Je to přímo kriminalisticky zajímavé nahlédnout do továrny, v níž vznikl protest Křepinského. Rozhodně se můžeme těšiti na polemiku novinářskou.“

¹⁹ Tamtéž. Srov. paralelní pasáž z červnového Fischerova komentáře: „[...] pro mne však otázka odmítnout neodmítnout neznamená, jako pro pana prof. Křepinského, má-li být Němec poskytnutím veniae legendi za své přátelské smýšlení odměněn, nýbrž naopak: má-li být plně náležitě kvalifikovaný kandidát býti za to trestán, že se odhodlal býti Němcem jiným než většina jeho rodáků, má-li býti trestán námi kárán za to, že se k našemu státu chová tak, jak si přejeme, aby se Němci chovali. / Z těchto důvodů dovoluji si navrhnouti, aby se přes protest pana prof. Křepinského od dalšího habilitačního řízení s dr. Messerem neupouštělo“ (LA PNP, f. O. Fischer, cizí rukopisy, fasc. Messer – Křepinský. Doklady k univerzitní záležitosti, vyjádření O. Fischera 2. 6. 1923).

²⁰ LA PNP, f. O. Fischer, dopis Arne Nováka Richardu Messerovi, Brno, 29. 5. 1923.

²¹ AUK, f. FF UK, kart. 3, i. č. 42, Protokol o schůzi... konané 14. června 1923.

²² LA PNP, f. A. Novák, dopis Arnošta Krause Arne Novákovi, Praha, 15. 6. 1923. „Geronův smích“ je aluzie ke stejnojmenné básni z *Nových písní* (1888) Svatopluka Čecha, ke smíchu, jímž saský markrabě Gero spokojeně doprovází vyhlášenou zkázu svých nenáviděných protivníků.

*Co se týče mého ‚slibu‘, nepamatuji si na něj, ale rozhodně nemohl být učiněn, když už jsem měl materiál habilitační v rukou, nýbrž pochází asi z doby, kdy mne obtěžoval svými plány a nevěděl, jakým spisem se habilituje. Je zde krásně a člověk si marně kazí náladu takovou korespondencí.*²³

Bez kliček tu Kraus Křepinského akci spojil s polemickým napětím rýsujícím se kolem osoby Jana Ferdinanda Ježka.²⁴ Tato provázanost se odtud stala součástí interpretace, již Messerovi podporovatelé sdíleli a ve svých dalších úvahách propracovávali. Koncem července psal Fischer Novákovi:

*„Ještě jednu věc bych měl s Tebou probrat, ale je mi líto letního času, těmi nechutnostmi plýtvat dobu prázdně – týkají se naší germanistické habilitace, zpod níž se to teď klube antagonismem toho vele- a velemilého pana Ježka. Ani nevím, stihl-li tě Messer (taky krásně bojovné jméno!) v Brně a jsi-li do detailů zasvěcen – dostals svého času můj lístek z Křivoklátu: Ale passons, je to krušné o tom psát, chystá-li se člověk jako já konečně už na dovolenou – dostal jsem laskavostí Lomovou stipendium na cestu do Tyrol a do Itálie [...].*²⁵

Několik dní nato reagoval Fischer na Krausovu zázilku: *„Drahý pane profesore, nejráději bych si ty dopisy Ježkovy ponechal a přiložil je ke ‚kauze Messer‘; ježto mi je však posíláte jen k nahlédnutí, nezbyvá než abych Vám je, těsně před svým odjezdem na dovolenou, vrátil. Po prázdninách mi je lask. zapůjčíte znovu. Zdá se, že pan J. podrobí Messerovu publikaci nemilosrdné kritice, patrně mu p. Bello tu kritiku vytiskne, to je jejich dobré právo. K věci poznamenávám jednak, že nechutná záležitost stává se dvojnásob protivná, objevuje-li se ve scéně takovýto aktér, jednak, že máte ovšem pravdu svou poznámkou o vlastním inspirátoru té tahanice.*

Myslím ovšem, že na vlastním průběhu naší akce se tím nic nemůže změnit, že se leda v sedění komise o tom novém (či starém) činiteli soukromě zmíníme. Dostávám znova od Messera lístek, jehož čeština žel, ani odpůrcům Ježkovým, nevyhoví.

*Prosím jen, abyste měl, pane profesore, na paměti, tento tuším ne bezvýznamný akt: Proti habilitaci J. nejostřeji vystupoval p. prof. Janko; on to byl, jenž poukazoval na chyby v publikaci před habilitačním spisem. On s Vámi pozměnil můj návrh resp. Ježkovu habilitační žádost a s Vámi zvážil jeho venia legendi. Co mne se tkne, skoro teď lituji, že jsem byl benevolentní < * Messer také není vědecké lumen. To dobře vím. Ale nad pana J. vyniká velice! >, jak jste mi tolikrát řekli, snad vyčítali, neboť pan Ježek se stává ‚obtížným‘ docentem, jiného výrazu proň nemám. To ovšem mezi námi. Svou novou knihu mi přinesl, ale nedostal jsem se posud k četbě. Je dobrá?‘²⁶*

Den poté psal Novák Fischerovi: *„S Messerem jsme se bohužel nesetkali, ale jeho věc mně leží opravdově na srdci; pokládám ho za vědecky velice schopného a politicky spolehlivého. Sám mně svou při, v níž chci intervenovat, vylíčil tak, že opozice v profesorském sboru pracuje lžiargumenty šovinistickými, což jest stejně hloupé jako nepoctivé. Že by ježatý Stormovec hrál úlohu, snad postranního intrikána, dozvídám se teprve od Tebe. Jsem dávno přesvědčen, že jeho habilitace byla faux pas jako každý podobný čin z útrpnosti ve*

²³ LA PNP, f. O. Fischer, dopis Arnošta Krause Otokaru Fischerovi, Kunžvart, 24. 7. 1923.

²⁴ Viz zde pozn. 10.

²⁵ LA PNP, f. A. Novák, dopis Otokara Fischera Arne Novákovi, 28. 7. 1923.

²⁶ Masarykův ústav a Archiv Akademie věd ČR, v. v. i. (dále MÚ AAV), f. A. Kraus, dopis Otokara Fischera Arnoštu Krausovi, 31. 7. 1923.

vědeckém životě. Nezbyvá, než to, co Němci jmenují ‚ihn kalt zu stellen‘. A to bez ohledu! Než dosti o tom!“²⁷

Nastal čas intervencí, příprav k rozhodné konfrontaci. Mezitím, koncem srpna, se objevil první a nadlouho jediný referát o Messerově rilkovské knize. F. V. Krejčí v *Právu lidu* pochyboval o možnosti její širší české rezonance: „O většině obsahu [...] nutno pohříchu říci, že nenajde u něho [tj. „českého čtenáře“] potřebné znalosti básníka, o němž jde. Kromě několika málo literátů a odborných germanistů, stěží kdo u nás zabýval se blíže Rilkeovou poezií, dnešní naši literární mládeži zdála by se ona přirozeně příliš romantická a mystická, a pak, kolikpak lidí z poválečné generace sleduje vůbec německou literaturu! Má proto kniha Messerova prazvláštní a jistě že velmi těžké postavení. Vykládat a analyzovat básníka před obecností, jež tohoto básníka nezná! Jež ho v českém překladě nikdy ani poznati nemůže, ježto je nepřeložitelný!“ Messerovu práci nicméně Krejčí „čtenářstvu“ doporučil jako podnětný příklad „subtilní duchaplnosti“, „hlubokého vzdělání literárního“, schopnosti „navazovat překvapující souvislosti mezi kulturními zjevy a vyvolávat daleké duchovní perspektivy“.²⁸

V úvodu října Arne Novák obeslal Josefa Zubatého:

„Slovutný pane profesore,

dovoluji si hned ze začátku akademického roku obtěžovati Vás žádostí v nedůtklivé a závažné věci, kde rozhodnutí profesorského sboru filozofické fakulty Karlovy univerzity záleží na Vaší dobrotivé moudrosti a autoritativní vážnosti. Jak se dojistá ráčíte upamatovali, bylo před prázdninami ve sboru jednáno o germanistické habilitaci dra R. Messera (Meszlenyiho), ale věc posunuta do nového šk. roku a z habilitační komise, která se pro dra Messera velmi příznivě vyslovila, přenesena na komisi širší, v níž, tuším, Vy předsedáte. Není-li o vědecké zdatnosti dra Messera, dávného osvědčeného pracovníka v liter. dějepise, pochybností, využily se námitky proti jeho kvalifikaci národní, a proto právě zvolena ona rozšířená komise. Dr. Messer, rodák z Pančeva, jest Bratislavan, Němec původem, jenž se musil za uherské vlády přiznávat k maďarské národnosti, ale hned po převratě se nejen prohlášením, ale i skutky – vydávat v tom duchu revui *Das Riff* – přihlásil k naší republice, jal se učit česky, a jak jsem se mnohonásobně přesvědčil, chce a dovede býti horlivým státním občanem, jenž touží v novém státě vyžítí se také vědecky, k čemuž habilitace v Praze, patrný to stupeň pro akademickou dráhu v Bratislavě, má býti prvním krokem. Neupírám, že dr. Messer jest jak říkáme oktábrista, ale vím, že jest jedním z nejčestnějších a v svém oboru nejschopnějších. I přimlouvám se za něho u Vás co nejvřeleji: Vy, jenž se dovedete dívat na dějiny národů a duchovních proudů ze širokého hlediska, chápete zajisté, že takovou otázku, pravý to produkt doby přechodné, nelze řešiti ze stanoviska čirého šovinismu, a uvážíte dojistá důvody mluvící pro dra Messera. Prosím Vás za to a děkuji Vám napřed uctivě. Nemám sám k dru M. jiných vztahů než vědecký zájem a mužnou úctu.“²⁹

²⁷ LA PNP, f. O. Fischer, dopis Arne Nováka Otokaru Fischerovi, Proseč, 1. 8. 1923. Pojem „Stormovec“ se váže k Ježkovu zájmu o dílo Theodora Storma – spis *Theodor Storm a Německo* Ježek také předložil v lednu 1921 jako práci habilitační, pročež mu na základě dalšího řízení byla v červnu téhož roku habilitace výnosem ministerstva školství a osvěty potvrzena, a to pro obor „dějiny německé literatury 19. století“ (AUK, f. FF UK, kart. 29, i. č. 344, J. Ježek, Zpráva komise o habilitační žádosti p. Dra. J. Ježka, referent Josef Janko a Otokar Fischer, [listopad 1928]).

²⁸ Šifra K., *Dr. Richard Messer: Moderní pražský mystik*, *Právo lidu* 32, 1923, č. 199, 26. 8., s. 11.

²⁹ MÚ AAV, f. J. Zubatý, dopis Arne Nováka Josefu Zubatému, Proseč, 6. 10. 1923.

Podobně Novák obeslal téhož dne i dalšího z dodatečně pověřených členů komise, Josefa Šustu – uvedl svou intervenci jako „ochranné slůvko za Dra R. Messera, jehož habilitace na Karlově univerzitě se tak těžko a pomalu rodí“: „Jste členem rozšířené komise, která má zkoumat jeho národní integritu. Nemám nejmenší pochybnosti o tom, že nahlédnete, jak nesmyslné jest vůči němu stanovisko intransigentního šovinismu, kterým se někteří členové sboru vychloubají: naše anexe Slovenska nás přímo zavazuje, abychom se smířili s takovými oktábristy, jež si poměry vynutily, jen když to jsou mužové ve svém oboru hodnotní a mravně čestní. O vědecké kvalifikaci Messerově promluvila habilitační komise velice příznivě, o karakternosti jeho jsem se přesvědčil opětovně. Že jest opravdovým republikánem, osvědčil svou propagační činností v revui *Das Riff*, kde pohřbil velký kus svého jmění. Ostatně, myslím, že rače býti do věci prof. Messera docela podrobně zsvěcen, a že bych Vás zbytečně meškal uváděním detailů. Toužil jsem jenom upozorniti Vás naň sympaticky, jsa napřed přesvědčen, že v jeho věci zaujímáte stanovisko mému velmi blízké. Děkuji Vám napřed za všecko, co pro něj uděláte.“³⁰

V Novákově pozůstalosti se bohužel nedochovala odpověď ani na jeden z těchto dopisů. Dne 15. října adresoval J. F. Ježek tehdejšímu děkanu, patrně již Františku Krejčimu, vzkaz: rozhodl se v novém semestru nepřednášet, protože mu prý, „člověku ve službách českých zasloužilému a v odboru vědeckém nikoli neznámému, soustavně odpírá to, co cizinci bez zásluh a bez významu je poskytováno týměž úřadem ministerským beze všeho – státní úřad i dovolená“ – k tomu Ježek ještě připojil doušku: „Já budu zatím publikovat dále – já se utahat nedám [...]“.³¹ Deset dní nato se sešel profesorský sbor filozofické fakulty. Bod č. 10 v zápisu ze schůze se týkal Messerovy věci. Fischer coby referent přečetl „zprávu většiny komise, která navrhuje, aby se pokračovalo v habilitačním řízení s Dr. Messrem“.³² Nato Křepinský jako jeden z členů komise podal návrh jiný, naprosto protichůdný – „aby Dr Messer nebyl připuštěn k dalšímu habilitačnímu řízení podle § 6. habilitačního řádu“. Děkan Fr. Krejčí vybidl „pro přehlednost“ k diskusi „zvláště o jednotlivých momentech, jako vědecké kvalifikaci, osobním momentu, znalosti češtiny“, a prohlásil, že „nemůže připustiti diskusi o právu občanů Československé republiky nečeskoslovenské národnosti k jakémukoli úřadu a k jakékoli veřejné funkci, a tedy i k docentuře na Karlově univerzitě, ani diskusi o tom, zdali vyučovací řeč Karlovy univerzity jest česká“. Dle zápisu se debaty zúčastnili Jos. Zubatý, Jos. Šusta, Hynek Vysoký a Jos. Janko, „vědecká kvalifikace Dr Messera“ byla následně „uznána 23 hlasy“ (dle záhlaví zápisu bylo přítomných 29 profesorů, patrně však byl ve výčtu opominut Křepinský, uveden nebyl ani A. Kraus). „K debatě o osobním momentu a znalosti češtiny se nepřihlásil nikdo“, bylo dále v zápise konstatováno. Poté se již hlasovalo o Křepinského návrhu „jakožto širším“: „z 33 lístků 17 bylo pro návrh, 15 proti návrhu a 1 byl neplatný. Byl tedy návrh prof. Křepinského přijat.“³³

³⁰ Národní archiv, f. J. Šusta, dopis Arne Nováka Josefu Šustovi, Proseč, 6. 10. 1923.

³¹ AUK, f. FF UK, kart. 29, i. č. 344, J. Ježek, dopis J. F. Ježka děkanovi FF, Praha-Vinohrady, 15. 10. 1923. Pochybnosti, co se týče výuky v zimním semestru, vetkl Ježek již do dopisu témuž adresátovi 9. října t. r., tam však nijak nenaznačil srovnání s „cizincem bez zásluh“ (tamtéž).

³² AUK, f. FF UK, kart. 3, i. č. 42, Protokol o schůzi... konané 25. 10. 1923, bod 10.

³³ Tamtéž. Dle zápisu se schůze zúčastnili a o Křepinského návrhu hlasovali: M. Hýsek, G. Friedrich, O. Kádner, Fr. Lexa, O. Jiráni, R. Růžička, M. Novotný, A. Wenig, Birnbaum, V. Mathesius, Z. Smetánka, J. Baudiš, J. Šusta, J. Janko, H. Vysoký, J. Zubatý, M. Murko, O. Fischer, F. X. Šalda, J. Jakubec, J. V. Šimák, K. Chytil, J. Pekař, B. Foustka, O. Hujer, J. Chlumský, Fr. Groh a Fr. Krejčí.

Zápis je lakonický, avšak atmosféra ve chvíli projednávání Messerovy věci patrně poklidná nebyla. Soubor rukopisů, jež se dochovaly ve společné messerovské složce ve Fischerově pozůstalosti, uzavírá text prohlášení, jež Fischer sepsal den po schůzi:

„Polemizuje s mými referáty o vědecké kvalifikaci dr Messera, užil pan prof Křepinský v sedění sboru dne 25. října t. r. mj. výrazu, že mé jednání bylo takové, jaké nebývá zvykem ve slušné společnosti. Ježto za tento obrat nebyl p. děkanem volán k pořádku; ježto mi nestačí sumární omluva pronesená p. prof. Křepinským po jeho referátu; ježto, když nebyl připuštěn k slovu p. prof Kraus, ani já jsem se již o ně nehlásil; a ježto výraz mnou citovaný nebyl jedinou urážkou habilit. komise resp. jejích členů: žádám zdvořile, buď aby byla dosazena komise, jež by přezkoumáním aktů zjistila, byl-li p. prof. Křepinský oprávněn užívati výrazů hanlivých, anebo aby plénum sboru se vyslovilo o tom, shledává-li způsob a tón referování p. prof. Křepinského slučitelným s důstojností profesorského sboru naší fakulty.“³⁴

Několik málo dnů po této schůzi Ot. Fischer psal Novákovi: *„Snad již víš, že jsme to ve sboru čestně prohráli ve věci Messerové; se svým ‚vítězným‘ odpůrcem však měnit bych nechtěl, ani co do stanoviska, ani do vědomí vykonané povinnosti, a už dokonce ne do pojmu o noblese polemiky.“³⁵* Novákovi bylo Messera „líto“: *„sám jsem se za něho přimlouval u Zubatého a Šusty, ano i na Křepinského dal jsem působiti, arcit' s malým prospěchem. Zvítězila Zlámaná Lhota nad Evropou. Nevím, zda se nemýlím, přisuzují-li protimesserovské tažení [...] jeho aranžmá Ježkovi. Měli jste ho za neškodného hlupáka, ale žádný hlupák není neškodný, zvláště octne-li se v profesorském sboru.“³⁶*

Ježek na scéně neboli ježatá ohlédnutí

Krach Messerova habilitačního řízení však Ježkovi bezstarostný rozvoj akademické kariéry nepřinesl, naopak. Ještě v prosinci vyšel v *Prager Presse* text polemicky zahrocený proti jeho knize *Bratři a demokraté*. Ježek se vůči němu ohradil v *Národních listech*.³⁷ Josefu Zubatému psal ještě posledního dne toho roku – v souvislosti se svou snahou o rozšíření docentury „na celý obor německé literatury“ (oficiálně podá žádost 11. 1. 1924). V rozkladu o misi české germanistiky učinil z Messerovy knihy o Rilku (aniž by Messera jmenoval) příklad selhání:

„Tu si zajisté dovedete představit, jak se mne musel dotknout lístek Novákův, toho Nováka, který hlavními myšlenkami mého spisu o božím hodě Vánočním naplnil celý skvostný úvodník Lidových novin.“³⁸ *Věc je mi tím podezřelejší, že naši germanisté se halí v naprosté*

³⁴ LA PNP, f. O. Fischer, cizí rukopisy, fasc. Messer – Křepinský. Doklady k univerzitní záležitosti (1923), polemika Otokara Fischera.

³⁵ LA PNP, f. A. Novák, dopis Otokara Fischera Arne Novákovi, 29. 10. 1923.

³⁶ LA PNP, f. O. Fischer, dopis Arne Nováka Otokaru Fischerovi, Brno, 1. 11. 1923. V druhé půli téhož měsíce psal Lubor Niederle Aloisi Musilovi do Londýna: „Ve sboru máme antisemitské hnutí vyvolané pokusem habilitace nějakého Němce dra. Mesmera [*sic*] (z *Prager Presse*). Byla z toho bouře minule, ale já jsem odešel před ní“ (Muzeum Vyškovska, f. A. Musil, 20. 11. 1923; za upozornění na tuto pasáž děkuji Pavlu Žďárskému).

³⁷ Šifra e. [Paul EISNER], *Brüder und Demokraten*, *Prager Presse* 3, 1923, č. 339, 11. 12., s. 4; Jan Ferdinand JEŽEK, *Jak Prager Presse polemizuje*, *Národní listy* 63, 1923, č. 340, 12. 12., Příloha, s. [1].

³⁸ Miněn patrně text *Narození boží* (Lidové noviny 31, 1923, č. 645, 25. 12., s. [1]).

mlčení. [...] *Proč se tak děje? Jsem já snad proti Židům, když myslím, že naše německá literární historie nikterak nevyžaduje původ z tohoto národu, ba že my povahově i kulturně máme k Němcům mnohem blíže než k těmto prostředníkům? Já proti slušným Židům nejsem, mým největším dobrodincem byl Žid Leo Kohn ve Znojmě – to přec mluví dost zřetelně. Nebo jsem proti Němcům, že znám jejich dobré i špatné stránky, že k oněm ukazují a z těchto varují, a že se domáhám toho, abychom v této věci nesetřávali pouze při půdorysu (gramatice) a při střěše (literatuře), nýbrž vybudovali vědu o německém národě vůbec.*

Dovolte, slovnutný pane, letos vyšla 3 germanistická díla u nás, Bratří a demokraté, Heine a Rilke, a hleďte, jak se v nich přímo osudově odrážejí životní zkušenosti, charaktery, snahy a cíle jak autorů, tak národů. Můj spis usiluje o naše zesílení, nevidí spásu ani v nacionalismu, ani v socialismu, nýbrž v božnosti, vyrovnávající všechny příkrosti stavovských rozdílů a národnostních protiv přes rozdíly ve vyznání – Fischerův spis potvrzuje bezděčně a contrario tuto mou vnitřní tendenci heinovským a svým vlastním ahasverstvím (sleduju Fischera už dlouho, vědce i básníka, a vyznávám, že je mi jeho trýzně upřímně líto). Ale toto ahasverství není u nás jen problémem židovským, nýbrž také naším německým problémem, a problémem všech našich menšin státních, jak ukázal, sám na sobě zažil Rilke. Ale náš nový spis o Rilkovi se toho ani nedotýká, ač vybíhá v nabídku prostředníka mezi Germány a Slovany, podobně jako Tell-Probleme z r. 1911 se nabízejí k prostředkující roli mezi Germány a Romány; ba je tak dalek podstaty zajímavé bytosti Rilkovy, že ani nepostihuje elipsovitých center a linií jeho vývoje od husitství k buddhismu, a bůh ví kam ještě, já myslím, že už nikam.

Pomalu začínám chápat, co ti páni proti mně mají; já jim asi odbočuji příliš od německé tradice literární, svádím do kolejí ryze českých, pod hlediska našeho vkusu a našich potřeb. Tomu bych se však musel velice divit, to měla přece naše něm. literární historie a kritika dělat už před 30 lety; konečně myslím, že také německé germanistice (v říši) jinak ani nemůžeme prospět (prostřednictvím našich Němců) [...] P. prof. Kraus tu začal, začal, ale nedošel pro toho sv. Jana Nepomuckého tak daleko, jak měl. Nuže, on může říci, tak dělejte teď Vy!

Ale tu zas mu musím říci já: rád, milerád, ale neházejte nám klacky na hlavu [...].³⁹

Krausovu pozici Ježek opakovaně chápal jako zradu na určité úmluvě. „Co se změnilo?“, uvažoval v dalším dopise J. Zubatému, „P. prof. Kraus obrátil, když začala pracovat klika a když se k té klíce přiklonili činitelé vládní. Tak jsem informován já. Od té kliky je to pochopitelné, od ostatních činitelů nikoli, to nebylo ani čestné, ani prospěšné [...]“.⁴⁰ Zatímco Messer dál na filozofické fakultě vedl coby lektor kurzy němčiny, Ježek se postupně propadal do komplexního konfliktu: profesorský sbor „jednohlasně zamítl“ jeho žádost o rozšíření habilitace,⁴¹ Arne Novák jeho habilitační knihu o „bratřích a demokratech“ (vydanou počátkem roku 1924 pod novým titulem *My a Němci. Německá otázka ve světle*

³⁹ MÚ AAV, f. J. Zubatý, dopis Jana Ferdinanda Ježka Josefu Zubatému, Praha-Vinohrady, 31. 12. 1923.

⁴⁰ MÚ AAV, f. J. Zubatý, dopis Jana Ferdinanda Ježka Josefu Zubatému, Praha-Vinohrady, 1. 1. 1924.

⁴¹ Podkladem k odmítnutí byl odmítavý posudek Ježkovy knihy, který vypracoval především Kraus, nicméně ve spolupráci s Jankem a Fischerem; Ježek v dalších měsících usiloval o zveřejnění tohoto posudku, Kraus jej nakonec – avšak teprve v březnu 1925 – publikoval v Časopise pro moderní filologii (11, 1924/1925, č. 2, s. 162–171; srov. též Václav PETRBOK (ed.), *Arnošt Vilém Kraus /1859–1943/ a počátky české germanobohe-mistiky*, Praha 2015, s. 330–345).

německé literatury) příkře posoudil v *Českém časopise historickém*.⁴² Proti Novákovu textu vystoupil Ježek v *Českém slově*, počínaje slovy: „*Ve vědeckých pracích neřídí se vždy autoři motivy vědeckými. Arne Novák proslul tím již často. Někdy sahá až k nadávkám a osočování [...]*“.⁴³ Svě překérní postavení Ježek artikuloval v následných měsících ve směsi veřejné polemiky⁴⁴ a korespondence s některými členy profesorského sboru. V dopisech vznikajících v tomto napjatém rozpoložení se nezřídka ohlížel zpět. V tomto rámci se opakovaně, ačkoli nejmenovaně vynořoval i R. Messer.

V dubnu 1925 psal Ježek Jankovi: „[...] rány z konfliktu metod a přesvědčení mě nebolí, ale ran z ½ tuctu polopravd a tuctu lží nesnesu, a tedy také nestrpím. Proto Vás žádám, abyste nebránil, nýbrž podporoval moji snahu o mezifakultní (fil. fak.), mezikonfesijní a mezinárodní komisi a vyřešení pře. Je to proto nutné, že boj proti mně byl zahájen podloudně p. Pavl. Eisnerem z Prager Presse ve jménu kadence protizhídovské. A když to se nezdařilo, Arne Novákem ve jménu kadence protikatolické, a průvodní úřední recenzí ve jménu kadence protiněmecké.“⁴⁵

O několik měsíců později adresoval děkanovi (buď ještě Emilu Smetánkovi nebo Janu Jakubcovi) dopis bojovně vyhrcožený vůči „pražské germánské komisi a odboru“, hrozil „žalobou pro lži [...] v úřední recenzí“ a citoval zde ze svého staršího hovoru s Jos. Zubatým jeho repliku: „Vidíte, to je to, co se mi na Novákovu nelíbí, mně psal o tom pánovi v poslední době (prosinec 1923) dvakrát, a já jsem mu ani neodpověděl“, dodáváje:

„Psal-li ten švec prof. Zubatému z naprosto odlehleho odboru do pražského sboru, jak by byl nepsal do odboru germánského? A tu je otázka: jakým právem tak činil? Může vědec – literární historik se švýcarským osvoboditelem vážně srovnávat fantazii o vládě peněz (Tell-Probleme)? Může takový literární historik se jménem a spisem o Spittlerovi – pacifistovi rozhodně srovnat vážně v témž spise nadšení pro německo-rakouský nástup vojenský? A mohl člověk, neznající r. 1923 vůbec česky, napsat český spis o pražském básníkovi německém česky, s přesnou znalostí české literatury předmětu, a přímo s virtuózním českým slohem v těch částech – selhávajícím ovšem v těch základních věcech, kterých on přirozeně znáti nemohl a kterých, zcela nepřirozeně, neznal jeho informátor a pomocník? To vše je, prosím, s největší chválou [...] v úředních aktech fakulty.“

Srovnajte s tím laskavě, jak bylo měřeno mně za těch 7 let přes všechny sliby – dovedete pochopit, že zahajují boj s tou klikou a s těmi bačkorami, které jí příslužují [...].⁴⁶

Téhož dne sepsal Ježek pro své posluchače text, jímž jim chtěl vysvětlit svůj spor, svou situaci; mj. tvrdil, že mu nebylo obtížno vypořádat se s posudkem Novákovým v *Českém časopise historickém*, a to také proto, že „od nejčelnějšího reprezentanta naší české obce vědecké zvěděl, jak překvapující měrou se p. Arne Novák angažoval pro jistou přicestovalou osobnost, které jsem se dle všeho zdál státi v cestě [...]“.⁴⁷

⁴² ARNE NOVÁK, recenze in: *Český časopis historický* (dále ČČH) 30, 1924, 16. 4., s. 133–136.

⁴³ J. F. JEŽEK, *Věda a Nováková politika*, *České slovo* 16, 1924, č. 131, 5. 6., s. 1–2; týden předtím (č. 127, 31. 5., s. 1–2) tu vyšel Ježkův fejeton *Autonomie vědy a prof. dr. A. Kraus. Glossy k odbornému referátu*. A. KRAUS na něj, vyzván redakcí, reagoval odpovědí začínající *O autonomii vědy na univerzitách projev il nedávno obavu...*, *Národní listy* 64, 1924, č. 154, 4. 6., s. 4.

⁴⁴ Viz zejména brožuru J. F. JEŽEK, *Můj spor s prof. Dr. Arn. Krausem & spol. Plaidoyer „Bratři a demokratů“*, *knihy sebevědomí a odpovědnosti* (Praha, vl. n. 1925).

⁴⁵ AUK, f. FF UK, kart. 29, i. č. 344, J. Ježek, dopis Jana F. Ježka Josefu Jankovi, Praha, 6. 4. 1925.

⁴⁶ AUK, f. FF UK, kart. 29, i. č. 344, J. Ježek, dopis Jana F. Ježka děkanovi FF UK, Praha, 15. 10. 1925.

⁴⁷ Koncept úvodu k přednáškovému kurzu, 15. 10. 1925, rkp., tamtéž.

Role univerzitního vyučujícího se Ježek nakonec pro zimní semestr 1925/1926 protestně zřekl, usiluje poté – bezúspěšně – jak o rehabilitaci, tak o nové či obnovné habilitační řízení.⁴⁸ Messer zůstal v jeho pojetí situace protežovaným konkurentem, jehož Ježek jako by trestal tím, že jej v bilancujících stížnostech nejmenoval – tak jako v dopise Jankovi: „*Musíte pochopit revoltu moji pro 99 % židovských lží. Nepřesvědčuje-li Vás ani to, pak srovnejte laskavě těchto 99 % lží na zabití moje se 100 % lžichválou ve prospěch pobratima [...]*“.⁴⁹ Koncem roku 1928 komise ve složení Janko, Kraus, Fischer opět zamítla Ježkovu žádost o obnovu, resp. rozšíření jeho docentského venia legendi. Ten se 20. 12. odvolal, a když neuspěl, adresoval 18. 2. 1929 děkanovi (toho času jím byl Břetislav Foustka) zprávu, kde mj. konstatoval, že „*si věc [vyřídí] cestou veřejnou, která sice nepřináší pochopení otázek ryze vědeckých, ale disponuje už smyslem pro křivdu a protekcionářství*“.⁵⁰ Širší komise čítající také Jana Jakubce a Josefa Šustu, za předsednictví Foustkova, se poté 11. 6. 1929 usnesla na (další) zamítavé odpovědi. Neúspěšný byl i další pokus v roce 1931.⁵⁰ Ježek se zkrátka mezi vyučující na filozofické fakultě už nevrátil.

Pokud jde o Messera, znovu již o habilitaci nepožádal; zůstal nicméně lektorem a po polovině čtyřicátých let z této úsporné role načas dokonce i vystoupil, když se v personální i kulturněpolitické krizi, která pražské univerzitní germanistické pracoviště zasáhla, na zdejší výuce podílel – především po boku Hugo Siebenscheina – také vedením odborně, literárněhistoricky vyhraněných kurzů. Pouhé konstatování, že krach jeho habilitačního pokusu v průběhu roku 1923 způsobil – snad ze sympatie k Ježkovi – Max Křepinský, by však bylo velkým zjednodušením; zápletku totiž lze číst i jinak: stojí v ní Messer jako oběť nešťastné konstelace, již ovšem svými předchozími a souběžnými rozhodnutími a gesty utvářeli i jeho příznivci.

Příloha

Vyjádření prof. Arnošta Krause (Messer – Křepinský. Doklady k univerzitní záležitosti 1923, LA PNP, f. O. Fischer)⁵¹

Důvody, o které p. prof. dr. Křepinský opírá svůj návrh na revotování usnesení prof. sboru, jsou:

⁴⁸ AUK, f. FF UK, kart. 29, i. č. 344, J. Ježek, Zpráva komise o habilitační žádosti p. Dra. J. Ježka, Josef Janko (referent) a Otokar Fischer, [listopad 1928].

⁴⁹ AUK, f. FF UK, kart. 29, i. č. 344, J. Ježek, dopis J. F. Ježka patrně Josefu Jankovi, Praha, 17. 11. 1926.

⁵⁰ K tomu srov. Ježkův výklad v dopise adresovaném počátkem roku 1932 Arne Novákovi (LA PNP, f. A. Novák, dopis datován Praha-Vinohrady, 31. 1. 1932, a následný rozhořčený, výtílavý list patrně reagující na rezervovaný Novákův postoj k Ježkovým aktuálním plánům (včetně habilitace brněnské); nanovo (a opět nejmenován) se tu znovu mihl i Messer: „*Jinak rače povážit, co kamení mi zde v Čechách v posledních 13 letech bylo naházeno pod nohy kvůli ambicím jistého pána, který na místo učitele na univerzitě československého jazyka nemá jistě práva ani nejmenšího. Leží-li Vám osud tohoto pána na srdci, Bůh s Vámi i s ním – jemu se přitom nedaří zle, a on je tím také spokojen [...]*“ (tamtéž, Praha, 11. 2. 1932).

⁵¹ Při přepisu textu byla předloha upravena pouze tehdy, šlo-li o zjevné překlepy apod., nebo se zřetelem k dnešní pravopisné normě; v jednoznačných případech byla opravena interpunkce, sousloví nahrazena patřičnými spřežkami, u slov přejatých a kořených, předponových a předložkových *s/e/-* a *z/e/-* byla volena podoba, již lze považovat na škále knižní – progresivní za spíše neutrální.

1. Dr Messer je Němec a Němec nemůže být učitelem na české univerzitě;
2. Dr Messer neumí česky a není přípustno, aby na české univerzitě přednášel jiným jazykem než československým;
3. Dr Messer je smýšlení protistátního;
4. Dr Messer svou povahou nehodí se na učitele univerzitního.

1.

Mateřský jazyk dra Messera je německý, jak v referátu komise bylo uvedeno, a lze soudit, že obvyklé v bývalém Uhersku pomad'arštění nešlo hloub než ke změně jména, nyní odčiněné. Maďarsky, pokud víme, nikdy nepsal, nýbrž jen německy a francouzsky,⁵² němectví jeho lze tedy pokládati za nepochybné. Znemožňuje tato vlastnost učitelství na naší univerzitě?

Zásadně vylučovati Němce z učitelství na univerzitě Karlově, Masarykově, Komenského odporuje ústavní listině československé republiky, jejíž § 128 praví, že státní občané republiky jsou si před zákonem rovni... nehledíc k tomu, jaké jsou rasy, jazyka nebo náboženství, že rozdíl v jazyku není státnímu občanu na závalu, pokud jde o přístup k úřadům a hodnostem...

Zásadu p. prof. Křepinského „Do české školy patří český učitel“ bylo by tedy lze provádět jen mimozákonně, kdyby vůbec bylo možné stanovit zásadu, platnou pro učitele všech kategorií. Univerzitní posluchač není dítě, umí rozeznávat vědeckou a didaktickou schopnost učitelovu a jeho smýšlení politické a sociální, a tak ani různost národního původu a smýšlení ani neotřese jeho národním vědomím, ani mu nezabrání přijímat poučení, jak dokazují přečetní bývalí žáci středních škol německých a studenti, poslouchající na německých univerzitách v cizině nebo v Praze.

Obava, že by německým členem vnikl cizí živel do sborů profesorských, je přežitkem z dob, než jsme byli národem státním, který nemá, co by tajil; a že by takový profesor – zjev jistě výjimečný – mohl strhnouti sbor, když jejich smýšlení se rozchází, je právě tak nemyšlitelné, jako že by sbor mohl reprezentovat vůči cizině, kdyby ho sbor k tomu výslovně, volbou nebo vysláním, neoprávnil. – Nevadilo staré univerzitě Karlo-Ferdinandově, že na ní působil matematik Francouz Durège, romanista Cornu, polským univerzitám v Krakově a Lvově, že germanisty byli Němci Creizenach a R. M. Werner; slavisté na německých univerzitách bývali dříve Slované. Také na naší univerzitě učí Nečeši a rozeznávají s p. prof. Křepinským příslušníky národů spřátelených a jiných nemáme právo, nehledě k tomu, že spolky politické, byť sebevělejší, nejsou věčné; kdo by byl r. 1914 tušil, že Bulharsko se postaví po bok Německa? Kdo může přísahat v trvání přátelství SHS a tím i našeho státu k Itálii? V stále trvání čtyřdohody? Atd. Hlavním zřetelem našim jest a zůstane blaho posluchačů našich a jest zcela myslitelné, že bychom za naléhavé potřeby, kdyby nebylo domácí vhodné síly, povolali, jako činily jiné státy, učence cizího, popřípadě i Němce, byť bychom mu přechodně musili činit jistě jazykové koncese.

⁵² V tomto se však Kraus mýlil, Messer před válkou maďarsky publikoval, svá budapešťská filologická studia zakončil prací *Gerstenberg költészete. Irodalomtörténeti tanulmány* (Budapest, Deutsch Zsigmond és Társa Könyvkereskedése 1908; podepsáno Rikárd MESZLÉNY), a nejpozději ještě v roce 1918 otiskl v budapešťském listě *Világ* stať o Hauptmannovi (Richárd MESZLÉNY, *Hauptmann mesternovellája: Der Ketzer von Soana*, Világ 9, 1918, č. 232, 4. 10., s. 5–7).

2.

Že dr. Messer dosud neumí dobře česky, nepopřeli členové komise, ale vyslovili svoje přesvědčení, že se řeči brzo a dobře naučí. Byli k tomu oprávněni, poněvadž, znajíce dra Messera jako svého posluchače, měli příležitost pozorovati, jak rychle překonával obtíže a naučil se mluvit – podle zvláštní své metody – hbitě, a nepochybuji, že za dobu poměrně krátkou bude mluvit i korektně. Odvolává-li se p. prof. Křepinský na zákon, příkazující úředníkům, aby se naučili státnímu jazyku, je to přílišná koncese, univerzitní profesor musí vyhovět větším požadavkům, a není pochybnosti, že p. dr. Messer jim vyhová.

Jde jen o to, nemáme-li mu poskytnout lhůtu a dovoliti mu, aby po krátkou přechodnou dobu přednášel německy, vždyť jde o německou literaturu a přednáší se na Karlově univerzitě nejen česky, nýbrž – nehledě k cvičením lektorů – i latinsky, rusky, francouzsky, italsky. Přísné vyloučení německého jazyka bylo požadavkem Němců a platilo pro „c. k. univerzitu Karlo-Ferdinandovu s přednáškovou řečí českou“; Karlově univerzitě však vrátil zákon ze dne 19. února 1920 (Sb. z. č 135) všechna práva starobylého vysokého učení Karlova, jehož, podle § 1 zákona, jest pokračovatelkou, smí tedy rozhodovati i o výjimečném užívání kteréhokoli jazyka, neboť není již zákona, který by to zakazoval.

3.

Zkoumajíce, je-li dr. Messer smýšlení protistátního, musíme přesně rozeznávati projevy z doby před převratem, kdy neměl k státu našemu ještě žádných povinností, a projevy pozdějšími. Politické výroky v starších spisech Messerových týkají se jen poměru německého Švýcarska k Německu a jsou lhostejné. Ve spise, tištěném a vydaném za světové války, knize o Spittelerovi, našel p. prof. Křepinský tři zajímavá místa, jež se řadí chronologicky takto:

1. R. 1915 tiskne M. spis, vyvinující teorii, že epos žádá pohybu mas pod oligarchickými vůdci, a vidí takový pohyb, obdobný tažení Achaiů nebo Nibelungů, ve velké mobilizaci německé. Strženy jsou všechny hradby, praví, i národní, věřil tedy naivně ve svornost všech národností středoevropských s Němci a Maďary. Aby rekrut rakousko-uherský si uvědomil při tom brutální a bezohledné vedení války Němci, je těžko předpokládati; odkud by o tom věděl? A zjev národa zdvihajícího se v masách nikdy nebývalých, v nikdy neslýchané spořádanosti a pohotovosti, mohl imponovati i tomu, kdo cítil bolestně, že to hnutí hrozí nás rozdrtit, kdo poznal, že lid je otráven nepravdivými zprávami o otrávených studnách, pumách, zvědech, a přece mohl se závistí a podivením pozorovati, jak se celý velký národ řítí v tu válku. Oč více mohl dr. Messer z kasárenského dvora viděti pouze velkolepost a dát jí výraz nadějeplný!
2. Kniha nebyla ještě dotištěna, když aféra Spittelerova rozčílila německé obecnstvo. Bylo nutno vyčkat, až bouře ustane, a po dvou letech, v dotištěné již knize, připojil řadu listů (s novou paginací), aby rozšířil úvahu o politickém rázu eposu a, vychválil Spitteleru jako sociálního a politického proroka, hleděl ho omluvit před německými čtenáři poukazem na vlivy, pod kterými psal mladý básník, tj. na protiněmeckou tendenci švýcarských novin. Otiskuje ukázky bez poznámek, vyjma tří případy, z nichž první je nejasný, v druhém, když nazván Bismarck břídilským žákem Napoleonovým, poznamenává, že tím není míněn snad Napoleon I, nýbrž Napoleon III, což je ovšem drastické; podle Bismarcka těchto představ je pak kreslen Leviathan v Prometheovi.

V třetím případě konstatuje, že uznávali „aspoň“, že Prusko bylo r. 1870 nespravedlivě napadeno, to byla tak obecná víra, že nás nijak nezaráží, když se dr M. nezmiňuje o emžské depeši. Zde prozrazuje ostatně, jak byl zklamán z nadšení roku 1914/15 (*der Krieg... die geistige Zerrüttung die seelische Verödung unserer Gegenwart...*)

3. V únoru r. 1918 je kniha konečně dotištěna a dr Messer píše předmluvu, která se začíná historií knihy a dotýká se i aféry Spittelerovy. – „*In den Tagen jener gerechtfertigten oder doch begreiflichen Erregung sahen sich Verleger und Verfasser veranlasst, die Veröffentlichung hinein zuhalten*, atd.“ A odmítá zaměstnávat se sebedemě onou aférou.

Považme, oč jde. Spitteler, slavný německý básník, prohlásil se r. 1915 pro trojdohodu a vzbudil tím bouři odporu a zuřivosti v Německu. Rozumí se, že bylo zájmem spisovatelovým, aby položil co nejvyšší hráz mezi sebe a Spittelera; nejméně bylo by bývalo, kdyby se byl přidal k rozhořčení výrazy co nejostřejšími a prohlásil, že mluví o básníkovi, ne o politikovi. Ve skutečnosti Dr Messer nazývá ono rozčilení *gerechtfertigt*, čili volí nejslabší výraz, který mu jazyk poskytoval. Rozčilení nebylo *gerecht* spravedlivé, nebylo *natürlich*, *selbstverständlich*, *tiefbegründet*, *elementar* a jak by se ještě mohlo zvát, bylo jen *gerechtfertigt*, odůvodněno, ospravedlněno, jak lze říci o každém upřímném rozčilení; bylo omluvitelné, lze je lidem a době odpustit... ale s tímto matným označením se dr Messer nespokojuje, on připojuje *oder doch begreiflichen*, nebylo tedy ani ospravedlněno, bylo neoprávněné, nespravedlivé, a ovšem pochopitelné či nesoudné, poštvané masy...

„Soudíme, že tentokrát byl upřímný“ – praví o tom velmi správně p. prof dr Křepinský; ano byl tak upřímný, že se to rovná mladistvé nerozvážnosti, když byl přece důstojník, hýčkaný a za frontou dobře schovaný, a pokyn bedlivého čtenáře stačil, aby o ty výhody přišel. Tato upřímnost nám dává nahlédnout v jeho nitro a ukazuje, že nadšení z r. 1914, které bylo „*gerechtfertigt oder doch begreiflich*“, vyprchalo dokonale, jeho nitro bylo prázdné, a když nadešla doba obecných převratů, mohl se rozhodnouti podle rozumu.

Jak přijal nejprve nové poměry v Bratislavě, nevychází ze spisů; nevíme, proč opustil r. 1920 státní službu a založil svou existenci na měsíčníku *Das Riff*. Nebyl v tomto postavení ničím vázán, mohl psát zcela volně podle nejvlastnějšího přesvědčení a podle vkusu svých odběratelů. Jakého smýšlení jsou v Bratislavě Němci, pozná snadno, kdo jen několik dní tam mešká a čte tamní noviny. Jak se přizpůsobil p. dr Messer tomu vkusu a smýšlení?

Tak, že jeho časopis se liší od propagačních časopisů, naší vládou vydávaných jen jedinou vlastností: neběže podpory státní. Jinak hledí spojovat literární svět bratislavský s pražským a není čísla bez překladu z češtiny, jsou tu zastoupeni J. Čapek, Dyk, Neumann, Sova, R. Svobodová, Theer a slovenské lidové písně. To uznává také p. prof. Křepinský, který nalezl ve všech číslech jedinou příčinu k výtce. V referátě o Doležalově knize o Masarykovi zní úvod „*Zum amtlich gefeierten Geburtstag Masaryks...*“ Úvod podivný, snad referent míní pouze, že kniha bude dobrá pro učitele, kteří musí řečnit o svátku prezidentově, snad lituje, že i muž jako Masaryk se stává předmětem koman-dovaných oslav, jisto je, že by redaktor, který by výraz potlačil jako nelojální, uvalil na sebe výtku byzantinství.

Vyjde-li z těchto fakt, že na námitku p. prof. Křepinského lze odpovědět: Naopak!, plně to potvrzuje dopis p. policejního ředitele bratislavského, na kterého, jako nejkompetentnějšího svědka, se obrátil p. prof. Vysoký. Čteme v něm: „*Neváhám si, velectěný pane*

profesore, s Vámi sdělit, že profesora Messera delší dobu již znám a mohu jej vskutku označit za občana vůči našemu státu nejen loajálního, ale i přímo patriotického.“

4.

Vadu mravní vidí p. prof. Křepinský v tom, že dr Messer tak snadno se vzdává jména v literatuře již známého, ale považíme-li, že na Meszleny se překřtil jeho otec patrně pod nátlakem v Uhersku obvyklým, chápeme, že se jména co nejdříve hledí zbýti, i s oběťmi, když je to možná. Pietních povinností k němu nemá.

Závažnější je zpráva, že žádosti dra Messera, aby byl převzat jako důstojník do čs. vojska, nebylo vyhověno. Ale vůči svědectví prezidenta policie, kterému by každý poklesek vůči našemu státu musil být úředně znám, nemůže to odmítnutí působiti na naše rozhodnutí, neboť jednak mohly úřady vojenské souditi podle některého z důvodů, které zde byly vyvráceny, za druhé jsou požadavky na důstojníka jiného rázu, zvláště na důstojníka tak důležité speciální zbraně, jako je dělostřelectvo, důstojníka již staršího, kterému by snadno mohl být přidělen odpovědný úkol.

Resumují: z důvodů uvedených ani jeden neobstojí a není příčiny, aby se upustilo od započatého aktu habilitačního, navrhuji tudíž, aby dr Messer byl k dalším krokům habilitačním připuštěn. Příčin věcných proti němu není a politické úvahy, mají-li již míti místo, mluví pro něho. Aspoň p. dr Slavíček končí svůj dopis takto:

„V předtuše, že toto sdělení moje bude vzato veleváženým panem profesorem plně v úvahu, dovoluji se skončiti dopis svůj s tím podotknutím, že nepříznivé posouzení věci dra Messera mělo by vzápětí úsudek zdejší německé i maďarské strany, již je vylíčená činnost dra Messera ve prospěch našeho státu také dobře známa, vyznívajíc v ten smysl, že tak dopadne to s člověkem, který hlásal veřejně, že Němec může být dobrým patriotem československým.“

A. Kraus

Grantová podpora

Text vznikl v rámci projektu *Richard Messer: cesta Evropou, mezi filologií a dějinami umění*, podpořeného Grantovou agenturou České republiky (reg. č. 18-01438S).

MICHAL TOPOR

Richard Messer, ein „Zugereister“. Zu einem Habilitationskonflikt

ZUSAMMENFASSUNG

Im Jahre 1923 versuchte der Bratislaver (Pressburger) Germanist Richard (Meszleny-)Messer anhand einer tschechischsprachigen Abhandlung über R. M. Rilke und eines Vortrags zum Thema „Die epische Mariologie der deutschen Dichtkunst vom Mittelalter bis zur Gegenwart“, sich an der philosophischen Fakultät der (tschechischen) Karlsuniversität zu habilitieren. Trotz mehrseitiger Unterstützung von Kollegen (insbesondere von A. Novák, A. Kraus und O. Fischer) wurde das Verfahren nach mehreren Monaten abgebrochen. Die Unterbrechung des Habilitationsverfahrens hatte der Romanist Max Křepinský initiiert, der selbst Messers sichtbarster Opponent war. Allerdings deuten zugängliche Dokumente auf einen breiteren Hintergrund seiner Aktion, insbesondere auf einen Zusammenhang mit Karriere-Interessen und Schwierigkeiten des Germanisten Ferdinand Jan Ježek.

Deutsche Übersetzung Wolf. B. Oerter

Michal Topor
Institut pro studium literatury, o. p. s., Praha
michal.topor@ipsl.cz